

NOTE LA BIOGRAFIA LUI COSTACHE ROSETTI-TEȚCANU *)

de Paul PALTĂNEA

Generația pașoptistă și unionistă băcăuană a avut în Costache Rosetti-Tețcanu un înflăcărat și constant luptător pentru realizarea unor reforme social-politice înscrise în programul revoluției de la 1848 și înfăptuirea Unirii celor două țări surori: Moldova și Țara Românească. Activitatea sa politică a fost evocată în 1937 de generalul Radu Rosetti¹, o vom reaminti și noi acum, în parte, referindu-ne în special la deceniul care precede marele act național de la 24 ianuarie 1859.

Costache Rosetti-Tețcanu a fost fiul lui Dumitrăche Rosetti și al Smarandei Krupenschi și s-a născut în 1814². Nu cunoaștem, deocamdată, când și-a început activitatea publică. La 7 noiembrie 1845 ocupa postul de președinte al Tribunalului Bacău.³ Era în această funcție și la 10 august 1846, când este chemat, de la Tețcani, să vină în grabă la Bacău, pentru a o întâmpina pe Doamna Smaranda Sturdza, care se oprea o noapte în oraș. Venea de la Galați și mergea la moșia Flămânzi⁴.

Nu este exclus ca tocmai această activitate din „ramul judecătoresc” să-i fi prilejuit ocazia de a cunoaște mai în amănunt viața grea a țăranilor, exploatați amarnic de boieri și arendași. Impresionat, desigur, de nesfârșitul șir al abuzurilor pe care le aveau de suferit țăranii de pe urma executării boierescului, ia hotărârea, la puțină vreme după

* O versiune prescurtată a acestui articol a fost prezentată la sesiunea organizată, la Bacău, cu ocazia împlinirii a „90 de ani de la înființarea primei biblioteci băcăuane”, 12 noiembrie 1983.

1 Radu Rosetti, *Costachi Rosetti-Tețcanu, 1814—1879*, în *Analele Academiei Române. Mem. Sec. Istorie*, s. III, XIX, 1937, p. 237-248; Idem, *Familia Rosetti*, I, București, 1938, p. 214-221.

2 R. Rosetti, *Costachi Rosetti-Tețcanu*, p. 238.

3 Ibidem, p. 239.

4 Biblioteca Academiei R.S.R., S. 12 (3)/DCL, N. Rosetti, către C. Rosetti-Tețcanu. Doamna Smaranda Sturdza sosise la Galați, venind din Italia, de la Como, unde la 23 iulie 1846, decedase fiul Mihail, întîiul născut din căsătoria cu domnitorul Mihail Sturdza, Vezi și *Albina românească*, XVIII, nr. 64, 15 august 1846, p. 233.

înăbușirea revoluției de la Iași din martie 1848, să desființeze „boierescul politic” prestat de țărani de pe moșia sa Tețcani⁵.

Costache Rosetti-Tețcanu a fost în legătură cu unii din revoluționarii participanți la mișcarea revoluționară de la Iași, din 27 martie 1848. M. Kogălniceanu mărturisește, în 1877, cu ocazia discutării cererii lui C. Rosetti-Tețcanu de demisie, pe motive de sănătate, din Senat, că a „avut onoarea de a lupta” cu acesta „încă de la 1848”⁶. A fost în relații cu frații Lascăr și Răducanu Rosetti care, după ce au fost arestați, în casa Mavrocordat, îi trimit vești, prin mai 1848, despre călătoria lor spre Brusa, unde fuseseră exilați⁷. Alte relații i-au fost mijlocite de Grigore Romalo⁸, fratele celei de a treia soții a lui C. Rosetti-Tețcanu, Eufrosina⁹. A avut vești despre arestarea și maltratarea lui Grigore Romalo de la fratele mai mic al acestuia, Vasile, care, vizitându-l pe acesta la Măcin, unde fusese dus împreună cu ceilalți revoluționari, îi scrie lui C. Rosetti-Tețcanu, la 29 mai 1848, după ce se reîntorsese la Iași: „Vorbile pe care cu trei săptămîni înainte le auzeam aici, adecă despre stare/a/ sănătății lui Grigoraș, m-au adus într-aceea am hotărât de a jărtfi orice pentru de a-l mai pute/a/ vide/a/ odată. Îndată după aceasta am și pornit. Ajungînd la Galați am întrebuințat toate chipurile și me-am /continuat/ înainte drumu către cetate/a/ Măcinului. Ajungînd acolo l-am găsit într-o stare foarte tristă, bolnav, trîntit la pămînt pe o rogojină, abia grăe/a/. Și crede că când am ajuns acolo au rămas uimit și, după ce e-am dat relații despre familia noastră, am văzut că dintr-un minut la altu îi era mai bine și aceasta au fostu un leac mare pentru dănsu. Șezând trei zile acolo m-am întors la Galați când a dăoa zi au venit un turc și anume *Kabuli Efendi* cu poroncă de la Poartă de a-i duce la Țarigrad, care turc s-au purtat foarte ominește și carele ne-au încurajat pe toți, când atunce i-au adus la Galați pe vapor, unde au șăzut trei zile.

Al doile leac pentru dănsu au fost că în vreme căt au șăzut pe vapor s-au întămplat și doftorul Stej¹⁰ acolo, care era trimis de Ocărmuire pentru holeră și dăndu-i niște doftorii l-au adus într-o stare nenădăjduită. Am șăzut cu dănsu până în ceasu când s-au pornit la Țarigrad”¹¹.

5. R. Rosetti, op. cit., p. 239; Vasile Florea, *Carpica*, VI, 1973—1974, p. 123; D. Zaharia, *Carpica*, XV, 1983, p. 190, 195-197.

6. *Monitorul oficial*, nr. 77, 7/19 aprilie 1877, p. 2338.

7. BARSr., S. 28 (4)/DCXLVIII, V. Romalo către C. Rosetti-Tețcanu. Vezi Anexa.

8. Amănunte biografice la Gh. Sibechi, *Biografii pașoptiste*, în *Cercetări istorice*, IX-X, 1978—1979, p. 645-650.

9. Cu Eufrosina Romalo s-a căsătorit în 1844. Mai înainte fusese căsătorit cu Elena Jora și Angelica Moser.

10. Ludovic Steege. Pentru activitatea lui vezi Mihail I. Kogălniceanu, *Știri noi despre viața și activitatea lui Ludovic Steege*, I-III, București, 1941—1944; Victor Slăvescu, *Ludvig Steege, 1813—1872, Schiță biografică*, București, 1943, 24 p. 24 p.

11. BARSr., S. 28 (4)/DCXLVIII.

Unele aspecte ale realizării dezideratelor social-politice, ce urmau să fie rezolvate prin programul mișcării revoluționare, le-a discutat, prin corespondență, cu Vasile Sturdza, viitorul caimacam unionist, care-l asigură, într-o scrisoare din 10 iunie 1848, că o „să vedem în curînd dorințele noastre într-un tot așa mulțămire“¹².

Răducanu Rosetti, președintele Divanului apelativ al Țării de sus, cunoscîndu-i corectitudinea manifestată în activitatea din „ramul judecătorească“, ca și totala adevărată pentru cauza națională, îi propune să accepte postul de membru în acest Divan. În legătură cu această propunere, Gheorghe Romalo, socrul lui Rosetti-Tețcanu, îi scrie la 3 decembrie 1854 că logofătul Răducanu Rosetti l-a rugat să-l îndemne „ca un părinte a priimi să fie mădular la domnescul Divan, fiindcă binevoînța Înălțimii Sale este ca den boerii patrioți, din cei cinstiți, cu caracter dovediți și vrednici, ca să ocupe posturile“¹³. La acest îndemn, Răducanu Rosetti mai adaugă cuvintele: „Socot că ai greși și ca moldovan către țară și ca Roset către familie și copiii D/umi/tale, dacă ai prefera șăderea și interesele de la Tețcani chiemărei ce ți se face“¹⁴. Se pare Rosetti-Tețcanu, din motive pe care nu le cunoaștem, a refuzat această propunere.

Desființarea „boierescului“ va fi urmată de dezrobirea ȝiganilor. La 20 noiembrie 1855, C. Rosetti-Tețcanu anunță Visteria Moldovei că și-a dezrobii cei 34 de ȝigani pe care-i avea. Comentînd această atitudine umanitară, M. Kogălniceanu scria în „Steaua Dunării“: „D/umnea/lui Roset nu este nici minte stricată prin țeri străine, nici ideolog. D/umnea/lui este desăvirșit român, crescut și trăit în țara sa, și totuși enunță niște idei radicale, care figură în programul progresiștilor celor mai înaintați. O dovadă mai mult că timpul au sosit și pentru Principate de a se lepăda de rușina trecutului și de a recunoaște puterea ideilor moderne, care în staturile civilisate ale Europei de mult s-au transformat în fapte“¹⁵.

Gestul lui C. Rosetti-Tețcanu, anticipat de altfel de V. Alecsandri care își eliberase ȝiganii la 1 iulie 1855¹⁶, a fost apreciat de contemporanii săi. N. Ionescu, fratele lui I. Ionescu de la Brad, comunicîndu-i lui C. Negri, la Constantinopol, fapta „tînărului“ Rosetti, ca și apariția legii din 28 noiembrie 1855, pentru dezrobirea ȝiganilor, afirmă că acestea constituie „breșă prin care oștenii progresului la noi pot să intre în cetatea feudalismului... Domnia de astăzi desființează sclavia neagră, sclavia venetică, domnia de mîine va desființa sclavia albă, sclavia de țeară,

12 Idem, S. 175 (3)/DCXLVIII.

13 Idem, S. 159 (7)/DCXLVIII. R. Rosetti, op. cit., p. 239-240.

14 BARS, S. 13/DCL.

15 *Steaua Dunării*, I, nr. 27; 1 decembrie 1855, p. 105. Odată cu cererea adresată Visteriei, C. Rosetti-Tețcanu a trimis o scrisoare și redacției „Stelei Dunării“, pe care Kogălniceanu nu a publicat-o. Vezi și *Zimbrul*, III, nr. 254, 29 noiembrie 1855, p. 1015. Cu un alt prilej, comentînd un articol apărut în „Presse d'Orient“, la Constantinopol, asupra emancipării ȝiganilor, Kogălniceanu afirmă că C. Rosetti-Tețcanu și-a eliberat ȝiganii înainte de apariția decretului domnesc din 28 noiembrie 1855 (*Steaua Dunării*, II, nr. 10, 31 ianuarie 1856, p. 37).

16 *Zimbrul*, III, nr. 139, 7 iulie 1855, p. 553; nr. 257, 2 decembrie 1855, p. 1026.

scavia țăranului¹⁷. Eufrosina Rosetti-Tețcanu, aflată atunci la Paris, îi scrie: „Cît despri desrobire țiganilor și celelante îmbunătățiri ce ai făcut nu pot zice decît în a privi cu păreri de bini“. Doamna Derains, care o însoțea pe Eufrosina în această călătorie, intenționa să scrie un articol despre această atitudine de multă omenie, pe care urma să-l publice Siant-Marc Girardin¹⁸, probabil, în „Journal des Debats“.

În cea de a doua parte a domniei lui Grigore Al. Ghica, după retragerea trupelor țariste, turcești și austriece, mișcarea unionistă, sprijinită și de domnitor, ia proporții tot mai mari. La propaganda făcută de V. Alecsandri și M. Kogălniceanu, prin periodicele „România literară“ și „Steaua Dunării“, se alătură și C. Rosetti-Tețcanu care a intenționat, pe la sfîrșitul anului 1855, să publice, probabil, o broșură unionistă, neacceptată de cenzură. În legătură cu acest proiect, soția îi scrie de la Paris, la 14 ianuarie 1856: „Dar că nu ți-o primit ideile să fie tipărite nu mă mir... mai tîrziu poate că alții li-or învoi să să tipărească, dar trebui să mai așteptăm“¹⁹.

Sinteza acestor idei unioniste o găsim în scrisoarea trimisă lui M. Kogălniceanu, la 22 iunie/4 iulie 1856, și publicată în „Steaua Dunării“. „Manifestația dorințelor noastre — scria C. Rosetti-Tețcanu — nu se încheie nici cum numai în Unirea Principatelor; ci și în altele cu care s-ar putea lua tăria dorită atît în lăuntru, cît și pe din afară. Ce ni-ar folosi Unirea Principatelor dacă am fi să fim tot cum am fost? Nimic alta socot eu, decît că în loc că eram două țărișoare mici nenorocite, am fi una mai mărișoară. Eu singur, Domnul meu, m-aș fi grăbit cu cea mai mare bucurie a vă încunoștiința o asemenea manifestație națională, după care inima-mi plîngea de mult, dar fiindcă ea era atunci iscălită numai de boie i și fii de acestora, pe cari eu, în mari împrejurări naționale, pui cel mai mic temei, apoi mă mărginisem a aștepta mai întîi să-și cîștige o formă națională, adevărindu-se și de celelalte clase, precum a și început... Să fim dar uniți la lucrarea binelui țarei noastre“²⁰.

Merită să fie reținută opinia lui C. Rosetti-Tețcanu că Unirea trebuie să reprezinte mai mult decît o simplă înlăturare a unui hotar, ea trebuie să genereze o nouă structură socială și politică cu aportul tuturor păturilor sociale. Reținerea lui față de participarea boierimii la „mari împrejurări naționale“ este întrucitva exagerată. Sînt destule exemple cu care afirmația lui poate fi combătută.

17 BARS, S. 30 (4)/LXV. Cuvinte aproape identice cu cele cu care se încheie comentariul apărut în „România literară“ și semnat „I“ (nr. 43, 3 decembrie 1854, p. 540). G. C. Nicolescu atribuie comentariul lui I. Ionescu de la Brad (*Viața lui Vasile Alecsandri*. Ediția a 3-a, București, 1975, p. 160). Opinie împărtășită și de Magdalena Maghiaru (C. Ciuchindel, *Bibliografia revistelor România literară*, București, 1981, p. 32 nr. 139).

18 BARS, S. 21 (14)/DCL.

19 Idem, S. 21 (15)/DCL.

20 *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, III, București, 1889, p. 592-593.

Îndată după înființarea „Societății unioniștilor”²¹, 25 mai/6 iunie 1856, C. Rosetti-Tețcanu este prezent la primele ședințe ale societății. Astfel în ședința din 30 mai/11 iunie semnează jurnalul prin care se cerea „Unirea Principatelor sub un prinț străin, mai ales de rasă latină”²². Re-întors la Bacău semnează și poate chiar redactează actul de adeziune al băcăuanilor la mișcarea unionistă. Prin acest act, încheiat la 8/20 iunie 1856, băcăuanii declarau: „Venind vremea de a vorbi și noi pentru binele țării noastre și a ne arăta dorințele unui viitor mai bun, ne-am strîns acum într-un cuget și într-o gândire desbătînd cu mare cumpănire asupra tuturor împrejurărilor noastre politice, toți ne-am hotărît din suflet pentru Unirea Principatelor și iarăși pentru Unirea Principatelor”²³. După două zile, 10/22 iunie, C. Rosetti-Tețcanu semnează actul prin care băcăuanii își exprimau dorința „ca Principatele două surori, Moldova și Valahia, să se întrunească într-un singur stat, sub numirea de România”²⁴.

Dintr-o scrisoare pe care i-o adresează Vasile Sturdza, la 28 noiembrie 1856, aflăm că Rosetti-Tețcanu îi propusese organizarea unei subscripții naționale, care însă nu a avut șanse de reușită. „Îndată după primire/a/ scrisorii D/umnea/voastre ace/a/ dinte/ — îi scrie V. Sturdza — m-am apucat de unii din prietini pentru a pune în lucrare subscripție cerută, dar am găsit mare descurajare, din pricină că la noi oricînd să întămplă vreuna, tot la acele puține persoane care sînt totdeauna neschimbate în simțirile lor și aceste de la /18/48 încoace au fost așa de multe ori puse la contribuție și fără să fi văzut vreun rezultat, ba uneori și abuzat încît și acele astăzi mai cu greu să înduplec”²⁵. Spusele lui V. Sturdza scot și mai mult în evidență atitudinea unor fruntași ai mișcării naționale, N. Bălcescu, C. Negri, M. Kogălniceanu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri etc., care n-au precupețit nici un sacrificiu pentru realizarea marelui act al Unirii.

Aderă, de asemenea, la protestul redactat la Iași, la 7/19 februarie 1857 și adresat marilor puteri în legătură cu abuzurile practicate de caimacamul Teodor Balș. „Căimăcămia Moldovei așa cum funcționează

21 Acesta este titlul corect și nu „Societatea Unirea” sau societatea „Unirea” cum a apărut în diferite studii. Vezi originalul la BARS, ms. rom., 5313, f. 203-204: Programme adopté par la Société des unionistes dans sa première séance... 25 mai 1856, publicat în *Acte și documente*, III, p. 531-532; Al. Papadopol-Calimach, *Două documente pentru istoria noastră contemporană*, în *Convorbiri literare*, XV, 1883, 5, p. 232-234.

22 *Acte și documente*, III, p. 531-532.

23 Ibidem, p. 542 publicat după „*Steaua Dunării*”, nr. 33, 11 iunie 1856, unde nu sînt trecute numele semnatarilor. Considerăm că actul a fost iscălit și de C. Rosetti-Tețcanu, pentru că îl subscrie pe cel din 10/22 iunie. Vezi și *Roluț maselor populare în fărîrea Unirii Principatelor Române (1859)*, București, 1979, p. 144.

24 *Acte și documente*, III, p. 545; R. Rosetti, *op. cit.*, p. 240. După o informație publicată, la 13 iulie, în ziarul „L'Indépendance belge”, domnitorul Grigore Al. Ghica a vizitat orașul Bacău, unde a patronat o adunare unionistă (Gh. Platon, *Lupta românilor pentru unitate națională. Ecouri în presa europeană. 1855-1859*, Iași, 1974, p. 110).

25 BARS, S. 175 (4)/DCXLVIII.

ea astăzi — se precizează în memoriu — nu oferă garanțiile pe care bunăvoința puterilor a voit să ni le acorde”²⁶.

La 14/26 martie 1857, împreună cu Costache Platon, comunică următoarele Comitetului unionist central: „Am primit adresa D/umnea/voastră în alăturare cu broșura francesă a D/omnu/lui Brătianu²⁷ și articolele profesiei religiei politice a D/umnea/voastră și adunându-ne cu toții la 13 a curentei le-am comunicat obștei nobililor și neguțătorilor ce s-au adunat și pentru a vă încunoșciința că mai unanimitatea ideilor și a simțirilor patrioților acestui ținut s-au exprimat că rămân statornic neschimbați în principiile esențiale rostite încă în anul trecut, prin actul declarației dorințelor acestui ținut, adică: a întrunirii aminduror Principatelor într-un singur stat”. Tot cu acest prilej anunță și înființarea Comitetului unionist băcăuan, format din cinci membri și un secretar. Alegerea acestora urma să aibă loc la 17 martie²⁸. Nu se cunosc rezultatele acestei alegeri, dar este sigur, așa cum a afirmat generalul R. Rosetti²⁹, că C. Rosetti-Tetcanu a fost președintele Comitetului unionist băcăuan, căci în arhiva sa s-au păstrat câteva din circularele Comitetului central unionist³⁰. Exercițarea acestei funcții se mai deduce și din faptul că pe „Lista patrioților care au subscris la Unirea țărilor noastre și la celelalte principii ale fericirii românilor”, întocmită la 4 mai 1857, la Bacău, Rosetti-Tetcanu a fost trecut în fruntea acestei liste, care mai cuprinde 148 de nume³¹.

Nu este exclus ca C. Rosetti-Tetcanu să fi redactat actul din 25 martie/6 aprilie 1857 prin care locuitorii ținutului Bacău aderau la protestul unioniștilor moldoveni adresat la 18/30 martie Comisiei europene întrunită la București³². Acest protest a fost predat, la 26 martie/7 aprilie, lui M. Kogălniceanu, D. Rallet și V. Alecsandri care, în drum spre București, au poposit și la Bacău. Au fost găzduiți de doctorul Constantin Prodan³³. Comunicând aceste date lui Costin Catargiu, ministrul de interne, Constantin Palladi, prefectul ținutului Bacău, afirmă, pentru a liniști temerile caimacamului Vogoride, că „au încetat comitetele și reuniunile”³⁴. În realitate, activitatea unionistă a continuat și în ceea ce

26 *Acte și documente* III, p. 1139-1141; R. Rosetti, *op. cit.*, p. 240.

27 Se referă, probabil, la *Mémoire sur la situation de la Moldo-Valachie depuis le Traité de Paris*, par J. C. Bratiano, Paris, Librairie-éditeur A. Frenck, 1857.

28 *Acte și documente*, IV, 1889, p. 137, original la BARSR, ms. rom., 598, f. 33.

29 R. Rosetti, *op. cit.*, p. 240.

30 Vezi BARSR, *Arhiva C. Rosetti-Tetcanu*, I, *Acte* 2: circulara din 1/13 martie 1857, *Acte și documente*, III, p. 45-46; I, *Acte*, 3: circulara din 21 martie/2 aprilie 1857; I, *Acte* 5, 6: circulara din 28 aprilie/10 mai 1857, *Acte și documente*, III, p. 540; I, *Acte* 7: circulara din 20 mai/1 iunie 1857; I, *Acte* 9: circulara din 1/13 iulie 1857, *Acte și documente*, V, 1890, p. 108.

31 BARSR, *Arhiva C. Rosetti-Tetcanu*, I, *Acte* 27.

32 *Acte și documente*, IV, p. 251-252, 165-170.

33 Ibidem, p. 269; G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 278. Dr. C. Prodan era unionist. A semnat actul din 10/22 iunie 1856.

34 *Acte și documente*, IV, p. 269. Pentru alte abuzuri, Ibidem, p. 298, *Rolul maselor populare*, p. 185.

il privește pe C. Rosetti-Tețcanu, el face propagandă unionistă și în afara ținutului Bacău. Mergînd, la începutul lunii aprilie, la moșia soției, Dămăcușa³⁵, ținutul Tecuci, a citit „mai multor prieteni și cunoscuți“ programul „partidei Unirei Principatelor“. Autoritatea locală a încercat să-l aresteze, dar nu a reușit. În protestul pe care-l adresează caimacamului Vogoride, C. Rosetti-Tețcanu cere să înceteze „inversunata persecuție din partea administrației ținutului Tecuci“³⁶.

În convorbirea pe care a avut-o cu caimacamul Vogoride, cu această ocazie, acesta se grăbește să-i declare că „ar putea în cinci zile să aducă oști în țară“, ca să curme activitatea mișcării unioniste. Afirmatia era, fără îndoială, în defavoarea lui Vogoride, și de aceea V. Sturdza, îi scrie lui C. Rosetti-Tețcanu, la 16 aprilie, ca imediat să trimită comisarului francez Talleyrand-Périgord o declarație „în scris de conversația aceasta, corînd-o cu grăbire, ca o piesă ce i-ar fi de mare trebuință“³⁷. În scrisoarea pe care i-o adresează comisarului francez, semnată și de Petre Brăescu și C. Platon, la 4/16 mai 1857, reproduce spusele caimacamului, că Unirea nu se va înfăptui și dacă agitațiile vor continua, țara va fi ocupată de trupe străine, însoțite de amănunte asupra incidentului din 12 aprilie, cînd, la sosirea comisarului otoman Savfet Efendi, în Bacău, mulțimea, care dorea să-și exprime convingerile ei unioniste, a fost împărșiată cu focuri de armă³⁸.

Comitetul central unionist, prin D. A. Sturdza, îl informează despre acțiunile care se pregăteau la Iași și care apoi urmau să fie susținute cu adeziunile unioniștilor din restul țării. La 15/27 mai 1857, D. A. Sturdza îi scrie că se pregătește „o protestație puternică, care sperăm că să va iscăli prin ținuturi“ împotriva unei petiții dată lui Savfet Efendi de antiunioniști³⁹. Activitatea unionistă se desfășoară la Bacău fără întreprindere, motiv pentru care D. A. Sturdza îi scrie lui Rosetti-Tețcanu la 17/29 mai : „Urmați, mult stimabilul meu Domn, de a ne da esanplul virtuții acei civice ce trebuie să o căpătăm și care atîtora le lipsește. Țănutul D/umnea/voastră face minuni și aceasta ne îmbărbătează și pe noi să lucrăm, ca să facem de asemenea“⁴⁰.

Își face vreme, în toiul acestei ample activități, să se intereseze de starea sănătății lui Negri, care era bolnav la Galați, după o călătorie la Constantinopol, unde dusesse un memoriu al unioniștilor. La 13/25 mai

35 Astăzi comuna Podul-Turcului, județul Bacău. Vezi *Notițe statistice despre moștile din Moldova*, în *Buciumul român*, I, 1875, 6, p. 280.

36 *Acte și documente*, IV, p. 355-357 ; R. Rosetti, *op. cit.*, p. 240. Originalul la BARS, ms. rom., 598, f. 118.

37 BARS, S. 175 (5)/DCXLVIII.

38 *Acte și documente*, IV, p. 598-599 ; R. Rosetti, *op. cit.*, p. 240-241. Pentru incidentul de la 12 aprilie 1857, vezi *Acte și documente*, IV, p. 483-484. Amănunte despre sosirea lui Talleyrand la Bacău, în scrisoarea Comitetului local unionist (Ibidem, p. 350-351) și în telegrama comisarului francez către Walewski (Ibidem, p. 359). M. Jora, de la Tecuci, îl anunță pe Rosetti-Tețcanu, la 15 aprilie, că „Domnul Talleyrand trece mîine pe la Bacău“ (BARS, S. 13 (1)/DCXLVIII).

39 BARS, S. 30 (1)/DCXLVIII. Vezi și Idem, *Arhiva C. Rosetti-Tețcanu*, I, Acte 6, instrucțiuni trimise de C. Hurmuzachi.

40 *Documente privind Unirea Principatelor*, III, Culegerea documentelor de Cornelia Bodea, București, 1963, p. 267-268. Original la BARS, S. 30 (2)/DCXLVIII.

1857, V. Romalo, ginerele lui Negri, care era și el la Galați, îi telegrafiază: „Negri este extrem de încântat de buna voastră amintire și vă mulțumește din inimă. Sănătatea sa continuă să se îmbunătățească”⁴¹.

La 20 mai/1 iunie 1857, C. Rosetti-Tețcanu, în numele Comitetului unionist băcăuan, informează Comitetul din Iași că administrația băcăuană a lăsat în listele electorale doar „pe vreo cițiva din noi cărora nu au mai putut găsi cel mai mic cusur, trecind pe toți antiunioniștii și pe toți unioniștii cari au nădejde că i-ar putea face, la greu, cum ar voi... Noi aici nu mai facem nimic alt, decît stăm cu priveghere a nu ne despărți de Unire. S-au ivit mai multe scrieri de ale lui Istrate”⁴², partizi ocărătoare pentru unioniști și jucându-le s-au ars în public cu primirea tuturor”⁴³.

Referindu-se, poate, tocmai la aceste acțiuni, D. A. Sturdza îi scrie lui C. Rosetti-Tețcanu la 23 mai/4 iunie 1857: „Mergeți cu exemplul (invidiatoriu pentru cei mai slabi) înainte și dați-ne și nouă pi-n aceasta puterea și virtutea cea civică, care singură poate face să triumfe sfinta cauză a Unirei”. Îl mai anunță, tot acum, că la Iași au dat „deplină imputernicire” citorva concetățeni ca să subscrie, pentru toți locuitorii capitalei, „actele naționale”. „Sperez că un asemenea act se va face cît de curînd și în Bacău. Atunci actele naționale vor putea fi subscrise de sute, dee Domnul, de mii de subscrieri.”⁴⁴

Pe listele electorale ale marilor proprietari din ținutul Bacău se înscriu, printre alții, V. Alecsandri, la 2/14 mai⁴⁵ și C. Rosetti-Tețcanu. Cum era de așteptat, numele lor a fost omis. Protestele făcute nu au fost primite de Comitetul reclamațiilor. De aceea, la 30 iunie/12 iulie 1857, V. Alecsandri, C. Rosetti-Tețcanu, Dumitru Crațe și alți mari proprietari declară că „de vreme ce, după toate protestațiile urmate din partea noastră și a tuturor confrăților noștri din țară, atît către guvernul local, cît și către Comisia europeană, nu vedem pînă acum încă vreo îndreptare... Venim a protesta, în numele puterilor garante, orice espre-sie a Divanului Ad-hoc ce s-ar compune prin un așa mod de alegere, de la care, sub un așa sistem, sintem siliți, împotriva dorințelor noastre

41 BARS, S. 28 (1)/DCXLVIII.

42 Nicolae Istrati (1818 — 1 noiembrie 1861). După ce participă la mișcarea revoluționară din 1848, se apropie de Gheorghe Asachi și devine „stegarul” partidei antiunioniste. Amănunte despre activitatea antiunionistă desfășurată de N. Istrati la N. Corivan, *Acțiunea antiunionistă în timpul cămăcămiei lui Teodor Balș*, în *Studii și cercetări științifice. Istorie*, Iași, X, 1959, 1-2, p. 118-139.

43 *Acte și documente*, IV, p. 704-705. V. Place, consulul Franței la Iași, consemnează într-un raport din 18 iunie 1857 că orașul Bacău „este recunoscut pentru sentimentele unioniste” (*Documente privind Unirea Principatelor*, II, Culegerea documentelor... de Dan Berindei, București, 1959, p. 162). Chiar și Gödel Lannoy, consulul Austriei la Iași, este obligat să recunoască, într-un raport din 30 iunie 1857, că în ținutul Bacău unioniștii erau „cei mai numeroși” (Ibidem, p. 154).

44 *Documente privind Unirea Principatelor*, III, p. 271-272.

45 La această dată, V. Alecsandri arată Ministerului de Interne „că forul lăcuinței mele este la ținutul Bacăului, unde am deosebite proprietăți” (*Documente privind Unirea Principatelor*, I, 1961, p. 37) și pentru aceasta dorește să fie înscris pe lista alegătorilor acestui ținut.

a ne retrage cu toate drepturile recunoscute"⁴⁶. Protestul nu a fost primit de președintele Comitetului reclamațiilor și de aceea a fost încredințat agentului consular al Prusiei, ca să-l trimită consulului de la Iași. Un alt exemplar a fost expediat lui Victor Place, consulul Franței la Iași⁴⁷. Marii proprietari cu convingeri unioniste mai semnează, la 7 iunie, un nou protest adresat, de data aceasta, către „La haute Commission constituée pour la reorganisation des Principautés Danubiennes”⁴⁸. Tot ca un protest împotriva nesfârșitelor abuzuri făcute de administrație, majoritatea alegătorilor înscrși în listele electorale au refuzat să se prezinte la alegerile din 7/19 iulie. Din 54 mari proprietari înscrși s-au prezentat doar 17, iar din 107 proprietari orașeni au venit numai 21⁴⁹.

Multe proteste ale unioniștilor și publicarea în „L'Étoile du Danube” a 12 scrisori compromițătoare primite de caimacamul Vogoride⁵⁰, de la diferite rudenii și diplomați ostili Unirii, au determinat marile puteri favorabile Unirii să ceară Turciei anularea alegerilor falsificate. Poarta otomană nu s-a putut opune, fiind amenințată cu ruperea relațiilor diplomatice, și la 12/24 august 1857 Aali-Pașa, noul ministru de externe, ordonă lui Vogoride să anuleze alegerile. Comentînd această importantă victorie a unioniștilor, D. A. Sturdza îi scrie lui C. Rosetti-Tetcanu, la 16/28 august: „Speranța mea este că poporul se va purta acum, ca și în înainte, și cu toții să lucrăm, fără oboseire, pentru sfînta și dreapta cauză a Unirii”⁵¹.

Pe lista electorală a marilor proprietari din ținutul Bacău, alături de C. Rosetti-Tetcanu și alți unioniști, este înscris și V. Alecsandri, deși acesta părăsise țara, din motive de sănătate, la 23 iulie/4 august 1857⁵². La alegerile din 30 august/11 septembrie au fost aleși C. Rosetti-Tetcanu cu 51 voturi și V. Alecsandri cu 47 voturi⁵³. Amănunte despre rezultatul alegerilor din capitală află, mai întîi, de la C. Hurmuzachi. La 10 septembrie, acesta îl anunță că delegații clerului au ales pe unioniștii

46 *Acte și documente*, V, 1890, p. 96-97, original la BARS, Arhiva C. Rosetti-Tetcanu, I, *Acte*, 23; G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 283; *Rolul maselor populare*, p. 201.

47 *Acte și documente*, V, p. 193.

48 BARS, Arhiva C. Rosetti-Tetcanu, I, *Acte* 36.

49 *Acte și documente*, V, p. 114.

50 Publicate în broșură sub titlul *Corespondința secretă a Domnului Vogoride caimacamul Principatului Moldovei*, Paris, Imprimerie Plon frères, 1857. D. A. Sturdza l-anunță pe Rosetti-Tetcanu, la 16/28 august 1857 că-i va trimite această broșură (BARS, S. 30 (3)/DCXLVIII).

51 BARS, S. 30 (5)/DCXLVIII. D. A. Sturdza îi confirmă că a primit, prin A. Furnarachi, o subscripție de 47 galbeni pentru „Steaua Dunării”. Vezi și scrisoarea lui A. Furnarachi către D. A. Sturdza (*Documente privind Unirea Principatelor*, III, p. 300; R. Rosetti, *op. cit.*, p. 241).

52 G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 285.

53 *Documente privind Unirea Principatelor*, I, p. 193; *Buletinul ședințelor Adunării ad-hoc a Moldovei*, nr. 1. Al treilea supliment, p. 2. La 26 august/7 septembrie 1857, C. Hurmuzachi îi scrie lui D. A. Sturdza: „Rolla îmi au spus că nu știu cine i-ar fi spus din partea româșcanilor să telegrafizeze lui Alecsandri că-l doresc la Roman. Rolla le-a răspuns că Alecsandri este numit și s-au declarat pentru Bacău” (*Documente privind Unirea Principatelor*, III, p. 303; R. Rosetti, *op. cit.*, p. 242).

Calinic Miclescu, mitropolitul țării, și frații Filaret și Neofit Scriban⁵⁴. A doua zi, îi completează știrile cu o telegramă: „Vivat Unirea. Avem mare majoritate, numai patru neuniți s-au ales, între care nu figurează nici Istrati, nici Costin Catargiu, nici P. Balș. Bucurați-vă cu noi”⁵⁵. C. Rolla îi comunică, tot la 11 septembrie, că a fost ales, împreună cu D. Miclescu, deputat al marilor proprietari din ținutul Iași⁵⁶.

După ce a aflat de alegerea sa la Bacău, V. Alecsandri îi scrie lui C. Rosetti-Tetcanu, la 20 septembrie 1857, de la Dieppe, explicându-i situația lui, oarecum delicată. Se temea ca nu cumva plecarea lui să fie interpretată, mai ales în această situație, ca un fel de dezertare, cu toate că, după cum mărturisește, plecase la Paris nu numai pentru a-și căuta sănătatea, ci și spre a se întâlni „cu persoanele însemnate care se interesează de viitorul nostru”. „De la sosirea mea în Franța, precizează Alecsandri mai departe, m-am pus în relație cu mai mulți jurnaliști pe care i-am înduplecat a sprijini în foile lor chestia prințului străin și la întoarcerea mea în Paris, am de gând să mă înfățișez la D/omnu/l Walewski și la ceilalți miniștri spre a-i dispoza în favorul dorințelor noastre”⁵⁷.

Alecsandri a dorit să se reîntoarcă de îndată în țară, pentru a participa la luorările Adunării Ad-hoc, dar era încă suferind și cei din jurul său nu i-au îngăduit să părăsească patul⁵⁸. În această situație, scrisoarea de mulțumire care o pregătește „cătră D/umnea/lor Domnii alegători din ținutul Bacăului” i-o trimite tot lui C. Rosetti-Tetcanu. „Acum nu-mi rămâne, Domnilor, scrie V. Alecsandri în încheiere, decât a vă arăta toată recunoștința mea pentru glasurile ce mi-ați dat la alegerea deputaților și a vă ruga, dacă ar cere trebuință numai decît, să binevoiți a numi în locul meu pe un altul dintre D/omniile/voastre, carele să fie pătruns că viitorul nostru atîrnă de la Unirea Principatelor”⁵⁹.

La 22 septembrie/4 octombrie 1857 C. Rosetti-Tetcanu este la Iași, la deschiderea Adunării Ad-hoc la ale cărei lucrări va participa zi de zi cu diferite propuneri și amendamente. În cea de a doua ședință din 23 septembrie/5 octombrie este desemnat, alături de economistul Dimitrie Matcașu, vornicul Lascăr Catargiu, spătarul Dimitrie Cozadini, spătarul

54 BARS, S. 12 (1)/DCXLVIII.

55 Idem, S. 12 (2)/DCXLVIII.

56 Idem, S. 27/DCXLVIII.

57 V. Alecsandri, *Opere. Corespondență*, VII, Ediție îngrijită... de Marta Anineanu, București, 1981, p. 296-297.

58 V. Slăvescu, *Vasile Alecsandri și Victor Place în 1857*, în *Revista Fundațiilor Regale*, 11 1944, 4, p. 149-150. V. Alecsandri l-anunță pe Negri, printr-o telegramă, citită de acesta în ședința din 10 octombrie 1857 a Adunării ad-hoc că „starea sănătății nu-l iartă a lua parte la lucrările Adunării” (*Buletinul*, nr. 4, 21 octombrie 1857, p. 1; V. Alecsandri, *Opere*, VIII, p. 395). A urmat demisia lui V. Alecsandri și alegerea, în locul lui, la 25 octombrie 1857, a hatmanului Alecu Aslan (*Buletinul*, nr. 7, 30 octombrie 1857, p. 4, ședința din 29 octombrie; *Documente privind Unirea Principatelor*, I, p. 250-251). Tot în ședința din 29 octombrie M. Kogălniceanu, sprijinit de C. Rosetti-Tetcanu, P. Brăescu și alți deputați, prezintă o propunere pentru constituirea unei comisii care să verifice titlul alegerii hatmanului Alecu Aslan (*Buletinul*, nr. 7, 30 octombrie 1857, p. 4, Suplement la nr. 7, p. 4).

59 V. Alecsandri, *Opere*, VIII, p. 298-299.

Constantin Iacovachi, slugerul Neculai Bosie și locuitorul pontaș Ioan Levărdă, să facă parte din comisia care a analizat titlurile deputaților din ținuturile Vaslui, Birlad, Fălciu, Tecuci, Galați, Ismail și Cahul⁶⁰. În ședința din 7 octombrie subscrie la propunerea citită de M. Kogălniceanu și sintetizată în următoarele puncte „respectarea drepturilor Principatelor și în deosebi autonomiei lor, în cuprinderea vechilor capitulații încheiate cu Înalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 și 1634 ; Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de ROMÂNIA ; Prinț străin... ; Neutralitatea pământului Principatelor ; Puterea legiuitoare încredințată unei Obștești Adunări, în care să fie reprezentate toate interesele nației”⁶¹.

Sprijină amendamentul lui Dimitrie Cracte, deputat al micilor proprietari din ocolul Bistriței de sus, prin care se cerea neimpunerea unor restricții în practicarea altor culte religioase, în afară de cel ortodox. Amendamentul a fost respins de Adunare⁶². În ședința din 25 octombrie propunerea prin care se cerea ca „Puterea armată națională se va organiza în privirea neutralității și a sistemului de apărare a Principatelor Unite”⁶³. Este de acord cu amendamentul lui D. Rallet prin care cerea desființarea privilegiilor de clasă și „așazarea unor legiuri întâlepte, îmbinând datinele vechi, trebuințele de față și cererile veacului”. Amendamentul este votat, în unanimitate, de Adunare. C. Negri, vicepreședintele Adunării, felicită pe deputați cu cuvintele : „această abnegație, arată patriotismu care insuflă Adunare/a/ și este un act ce va fi prețuit nu numai de nație, dar și de Europa și de istorie”⁶⁴.

În comitetul marilor proprietari subscrie, la 26 noiembrie, propunerea lui M. Kogălniceanu ca ținuturile să fie declarate „persoane morale (persoane civile)” și să se instituie, în fiecare ținut, un „consiliu general” care să propuie guvernului „toate măsurile de interes general”⁶⁵.

În ședința din 31 octombrie subscrie la trei „principii fundamentale la reorganizarea statului român: respectul domiciliului și al libertății individuale ; supunerea fiecui numai la judecătoria prevăzuți prin legi ; comisii seau tribunaluri excepționale nu se vor pute/a/ înființa în nici un caz”⁶⁶. Votază, în ședința din 4 noiembrie, propunerea pentru recunoașterea „neatîrnării bisericei ortodoxă a răsăritului din Principatele Unite” și „înființarea unei autorități sinodale”⁶⁷. Susține împreună cu

60 *Buletinul*, nr. 2, 7 octombrie 1857, p. 1, ședința din 23 septembrie. Pentru dezbaterile din cadrul Adunării nu am mai citat *Acte și documente*, pentru că editorul s-a folosit tot de *Buletinul ședințelor Adunării ad-hoc*.

61 *Buletinul*, nr. 3, 14 octombrie 1857, p. 1-2, ședința din 7 octombrie. La 9 octombrie cere Mitropolitului Sofronie Miclescu, președintele Adunării, un concediu de opt zile „avînd mai multe neapărate nevoi pentru a să rezezi pe acasă” (BARSR, *Arhiva C. Rosetti-Tețcanu*, I. *Acte*, 12).

62 *Buletinul*, nr. 6, 27 octombrie 1857, p. 1, 3 ; Suplement la nr. 6, p. 2-3, ședința din 25 octombrie.

63 Ibidem, nr. 6, 27 octombrie 1857, p. 4.

64 Ibidem, nr. 7, 30 octombrie 1857, p. 2-3, ședința din 29 octombrie.

65 Ibidem, nr. 24, 24 decembrie 1857. Apendice nr. 3 la nr. 24, p. 2.

66 Ibidem, nr. 8, 2 noiembrie 1857, p. 3.

67 Ibidem, nr. 9, 5 noiembrie 1857, p. 2.

Alecu Aslan, N. Canano și alți deputați amendamentul lui Grigore Costache prin care se cerea ca Adunarea să accepte principiul ca „puterile executive și legiuitoare să fie despărțite în România la viitoarea organizare”. Propunere admisă cu 51 voturi, 13 contra și 12 abțineri⁶⁸. Se alătură majorității deputaților care votează, în unanimitate, propunerea ca „străinii petrecători în Principate să fie supuși jurisdicției țării fără intervenția consulatelor”⁶⁹.

Votează de asemenea, împreună cu întreaga Adunare, în ședințele din 9 și 12 noiembrie, propunerile ca să se recunoască „vechiul și neprescriptibilul drept al Principatelor de a regula ele singure relațiile lor comerțiale cu alte staturi”, ca și dreptul „de a regula ele singure hotărârile lor despre staturile vecine”⁷⁰. Contribuie la crearea unanimității care votează, în ședința din 14 noiembrie, propunerea referitoare la „deplina neatarnare a părții judecătorești de puterea curat administrativă. Inamovibilitatea judecătorilor”⁷¹. Subscrie, în ședința din 20 noiembrie, un amendament al lui P. Mavrogheni, la propunerea făcută de Kogălniceanu, în aceeași ședință, de a nu se accepta în „legislatura României a instituției Senatului sub orice numire și formă”⁷². A votat, în ședința din 29 noiembrie, propunerea ca „darea Principatelor” către „Înalta Poartă” să se plătească „într-un chip potrivit cu necontestabilul lor drept”⁷³.

Discutarea, în cadrul Adunării, a chestiunii agrare îi prilejuește lui C. Rosetti-Tețcanu câteva intervenții în care își expune punctul său de vedere, neacceptat de nici una din părțile implicate. Cu toate că declară, fără îndoială, în mod sincer, că a preferat „totdeauna binele obștesc mai mult decât acela a unei singure clase”, încearcă să demonstreze, bine înțeles fără a reuși, că marii proprietari nu sînt vinovați de exploatarea abuzivă la care sînt supuși țărani, pentru că și ei, la rîndul lor, erau victima altor abuzuri, despăgubindu-se cu ceea ce luau, în mod silnic, de la țărani. „Dar iată nedreptatea unde-i : — declară Rosetti-Tețcanu — în multe abuzuri ce s-au făcut și să fac încă, și care abuzuri au fost așa de tolerate a se aplica acelui mai slab, încît porneau chiar de la guvern. Domnul învoea abuzurile pentru că le suferea și el de la alții, boerii le suferea, proprietarii mai mici le suferea, și în sfîrșit, ce-i adevărul, povara cea mai grea, pica adesăori, pe partea cea mai slabă, adică pe clasa muncitorilor de pămînt, căci toți ceilanți ce sufereau mari nedreptăți, prin abuzuri să mai despăgubeau ceva cu acele ce făceau și ei pentru alții, iar muncitorul de pămînt, fără nici un soi de asemănare privilegiuri, n-avea nici un chip de a să mai despăgubi și el de la cineva”⁷⁴. Deși recunoștea că țărani nu aveau cum să se apere de

68 Ibidem, nr. 10, 8 noiembrie 1857, p. 1 ; Suplement la nr. 10, p. 3, ședința din 6 noiembrie.

69 Ibidem, nr. 10, 8 noiembrie 1857, p. 4, ședința din 6 noiembrie.

70 Ibidem, nr. 11, 11 noiembrie 1857, p. 4 ; nr. 12, 15 noiembrie 1857, p. 3.

71 Ibidem, nr. 13, 18 noiembrie 1857, Suplement la nr. 13, p. 1.

72 Ibidem, nr. 15, 23 noiembrie 1857, Suplement la nr. 15, p. 3.

73 Ibidem, nr. 18, 3 decembrie 1857, p. 3.

74 Ibidem, nr. 21, 19 decembrie 1857, Suplement la nr. 21, p. 3-4, ședința din 18 decembrie.

silniciile ce li se făceau, în ședința din 9 decembrie, când se citește propunerea deputaților locuitorilor ponași, afirmă că „multe din cele arătate de D/umnea/lor nu sînt precum le-au scris, și prin urmare ar socoti de cuviință, chiar pentru a lor folos să-și prefacă o așa propunere, ce poartă în sine nu numai oareșicare neadevăruri, dar și împregiurări care n-au avut loc niciodată”⁷⁵.

Cu toate acestea, Rosetti-Tețcanu pledează pentru împroprietărirea țăranilor, chiar dacă soluția pe care o propunea, nu putea satisface, cu adevărat, nevoile țăranimii. „Pentru întărirea unui stat, declară el în ședința din 18 decembrie, cît și pentru înflorirea stărei locuitorilor este de neapărată trebuință a face pe locuitorii proprietari de pămînt: însă chipul cel drept este greu de găsit”⁷⁶. Propunerea lui pentru rezolvarea chestiunii agrare, citită de A. Panu, în ședința din 18 decembrie, chiar dacă cuprindea „unele elemente realiste”⁷⁷, era, în fapt, „absolut nepactică”⁷⁸. Recomanda, deci, desființarea boierescoului, care putea ameliora, în parte, situația țăranimii, să se dea fiecărui țăran 15 prăjini în „locul satului” și casă în „vecinică stăpînire”, înființarea comunelor și dreptul locuitorilor „de a fi posesori pe locurile de hrană ce vor avea neapărată trebuință” cu bani, „după prețurile ce s-ar politici la acel loc”. Țăranii puteau lua în „posesie” pînă la 2/3 din moșia proprietarului, posesie pe care trebuiau să o reînnoiască din 12 în 12 ani⁷⁹.

Propunerea lui Rosetti-Tețcanu a mai fost admisă doar de trei deputați: episcopul Ghenadie Șendre, episcopul Filaret Scriban și Grigore Vărnăv. 60 de deputați au votat contra și 6 s-au abținut⁸⁰.

În comitetul marilor proprietari, propunerea lui Rosetti-Tețcanu a fost citită în ședințele din 3 și 9 decembrie, când a fost combătută. Lascăr Catargiu, deputat al marilor proprietari din ținutul Covurlui, a declarat că prin această propunere „s-ar espropria proprietarii”. Alecu Țiriachiu, deputat din ținutul Tecuci, o consideră „o jignire a proprietății”, care trebuie păstrată „în toată integritatea sa”. D. Miclășcu, deputat din ținutul Iași, deși subscrie în „privirea chestiei sociale” respinge totuși soluția dată de Rosetti-Tețcanu, pentru că suprafața de pămînt ce urma să se dea țăranilor, 15 prăjini și locul de casă, este mai mică decît cea propusă în raportul comitetului. M. Kogălniceanu afirmă

75 Ibidem, nr. 11, 11 noiembrie 1857, p. 2. Referitor la propunerea locuitorilor ponași mai declară, în ședința din 3 decembrie 1857 a Comitetului marilor proprietari: „că locuitorii n-au avut de la ei însuși asemenea gînduri pe care în totul nicidecum le înțeleg, unde țintesc și că acel ce le-a făcut acea propunere n-au înțeles sau n-au avut de scop binele lor, ci altceva” (Ibidem, Apendice nr. 1, la nr. 24, 24 decembrie 1857).

76 Ibidem, nr. 21, 19 decembrie 1857, p. 2; Al cincilea supliment la nr. 21, p. 4.

77 N. Adăniloae, Dan Berindei, *Reforma agrară din 1864*, București, 1967, p. 96 (cap. redactat de D. Berindei).

78 Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țăranii*, București, 1907, p. 304; N. Adăniloae, D. Berindei, *op. cit.*, p. 96.

79 *Buletinul*, nr. 21, 19 decembrie 1857, Al doilea supliment la nr. 21, p. 3-4.

80 Idem, nr. 12, 21 decembrie 1857, p. 2, ședința din 19 decembrie; R. Rosetti, *Costachii Rosetti-Tețcanu*, p. 242-243.

că prin „posesia îndatoritoare“, menționată în propunere, se ajunge la „un alt felu de șerbire“. După aceste discuții, propunerea a fost respinsă⁸¹.

Este evident că soluția propusă de Rosetti-Tețcanu nu putea contribui la rezolvarea problemei agrare, în spiritul doleanțelor locuitorilor pontasi, trebuie însă să reținem pledoaria pe care o face, alături de C. Negri, M. Kogălniceanu, V. Mălinescu și alți deputați cu orientări progresiste, pentru îmbunătățirea situației țăranilor. Deziderat la care nu va renunța și va acționa, în limitele convingerilor sale, în tot timpul cit va participa, ca deputat ales, la viața politică a țării.

Probabil pe la sfârșitul lunii noiembrie a primit de la V. Alecsandri o nouă scrisoare, expediată la 16 noiembrie 1857 din Paris, cu amănunte despre activitatea unionistă pe care o desfășura în capitala Franței. „M-am pus în relație cu toți jurnaliștii gazetelor celor mari, relatează poetul, și văd cu mulțumire că s-au făcut abonații cei mai serioși. Nu-i zi în Paris să nu se trateze chestia Principatelor în favorul nostru... Eu, acum, sint ocupat a organiza la Paris o societate filo-română, sub denumirea de „Société franco-roumaine“, care, având ramuri în toate clasele societății franceze, va exersa o înfrîurire favorabilă interesurilor noastre asupra opiniei publice și chiar asupra lucrărilor ministeriale... Am trimis lui Rolla programul acelei societăți“⁸².

Organizarea acestei societăți „franco-română“, despre care nu mai avem nici un amănunt, corespondența lui Alecsandri cu Costache Rolla fiind pierdută⁸³, face parte, desigur, din acel proiect pe care-l pregătește la Paris de a apăra interesele țării prin toate mijloacele. Din scrisoarea pe care i-o trimite lui Victor Place, la 20 octombrie 1857, cunoaștem această intenție a poetului, dar nu-i dezvăluie consulului francez decât amănuntul că „se află în legătură cu cele mai mari jurnale“ și că „Le Siècle, Le Constitutionnel, La Presse, La Patrie și Les Debats au devenit apărătorii noștri cei mai entuziaști“⁸⁴.

Publicarea Convenției semnată, la Paris, la 7/19 august 1858, între cele șapte puteri garante privind organizarea „definitivă“ a Principatelor, provoacă destule îngrijorări printre fruntașii mișcării unioniste, din cauza stipulațiilor electorale condiționate de un sistem cenșitar foarte

81 *Buletinul*, Apendice nr. 2 la nr. 24, 24 decembrie 1857, p. 3. Referitor la activitatea pe care a desfășurat-o în cadrul Adunării, C. Rosetti-Tețcanu îi scrie lui Negri, la 26 decembrie/1861/7 ianuarie 1862: „În Divanul ad-hoc, în al doilea/adunare n-am votat, n-am zis alta decât sprijinirea pretențiilor mele născute odată cu mine, iar nu de comandă. N-am umblat șuvăind nici într-un felu și nici am stătut pe gânduri un minut măcar; să fie omul ales de mine a mîna barca și destinul țării ce trebuie a treci la un liman. Dum/nea/ta erai omul hotărît de mine! Nu m-am atașat pe lîngă nici o partidă sau îndosire ca la întîmplare împotriva să mai am vre un sprijin cîștigat cu diplomatie, adică sirăclie. Toată speranța mea/a, toată inima mea/a/ au fost pentru D/umnea/ta și fără cel mai mic interes particular al meu altu/l/ decât prieteșugul și binele obștesc“ (BARS, S. 2 (3)/DCXLIX).

82 V. Alecsandri, *Opere*, VIII, p. 308-310.

83 Marta Anineanu, editoarea corespondenței lui V. Alecsandri, nu publică nici o scrisoare a acestuia către Costache Rolla.

84 V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 149-150.

restrictiv, care putea prileji victoria separatistilor în viitoarele alegeri pentru Adunarea electivă. Ecurile preocupărilor pentru a înlătura acest mare pericol se găsesc și în corespondența lui V. Sturdza, care este numit caimacam alături de A. Panu și Ștefan Catargiu, cu C. Rosetti-Tețcanu. La 21 septembrie 1858 acesta este chemat la Iași „ca să ne sfătuim și să ne înțelegem în ceea ce avem de făcut“. Referitor la Convenție îi precizează acum următoarele: „Cei mari ai pământului își bat joc de drepturile noroadelor. În cale de ar fi avut curajul faptelor lor și să nu ni mai fi amăgit vremi de doi ani cu nădejdi pe care nu pute/a/ sau că de pe loc nu ave/a/ de gând să le îndeplinească“⁸⁵.

Tot în legătură cu viitoarele alegeri, Rosetti-Tețcanu îi scrie din nou lui V. Alecsandri, dar nu cunoaștem decât răspunsul acestuia din 19 noiembrie/31 decembrie 1858 prin care încearcă să-i risipească îndoielile ce le avea din cauza unor dezbinări ce existau în partida unionistă. Alecsandri este optimist și se străduie să-și convingă prietenul că lupta pentru realizarea Unirii trebuie continuată. „M-am mîhnit, îi scrie Alecsandri, care acum era „secretarul Statului“, văzînd că ești descurajat. Nu se cuvine să slăbim tocmai în ceasul luptei, cînd mai ales de la acea luptă atîrnă soarta țării noastre. Să ni facem datoria și chiar de nu vom avea biruință, vom fi măcar împăcați cu cugetul nostru. Eu am multă sparare că vom izbutia depărta din biata Moldovă răul ce o amenință“⁸⁶.

Nu este exclus ca și aceste rînduri ale lui Alecsandri să-l fi îndemnat pe Rosetti-Tețcanu să se înscrie în listele electorale pentru alegerea deputaților ce aveau să constituie Adunarea electivă a Moldovei. Înscrierile s-au încheiat la 23 noiembrie/5 decembrie 1858. C. Rosetti-Tețcanu, V. Alecsandri, V. Sturdza și alți proprietari au făcut parte din categoria: „alegători direcți din ținut“⁸⁷. Alegerile au fost fixate în zilele de 14-18 decembrie (st. v.). Deputații aleși trebuind „să fie neapărat întruniți în capitala Iași“, miercuri 23 decembrie/3 ianuarie 1859⁸⁸.

C. Rosetti-Tețcanu împreună cu Iancu Donici au fost desemnați deputați ai „alegătorilor direcți de ținut“, iar V. Alecsandri a fost ales deputat al orașului. Micii proprietari nu și-au putut alege deputați, deoarece nici unul din candidați nu obținuse majoritatea⁸⁹.

La 29 noiembrie/11 decembrie 1858, C. Negri îi trimisese, de la Tîrgu Ocna, lui Rosetti-Tețcanu, la Bacău, o scrisoare, prin care-i explica temeiurile hotărîrii sale de a nu participa la alegerile pentru Adunarea electivă. „Aș fi dorit mult să te văd — scrie Negri — și ca unui bun prieten și rar moldovan ce ești să-ți explic indiferența netălmăcită ce mi s'a impută în trebile politice de astăz/i/, prin îndărăpnica me/a/

85 BARS, S. 175 (6)/DCXLVIII.

86 V. Alecsandri, *Opere*, VIII, p. 355.

87 *Acte și documente*, VII, p. 990. Pentru unele abateri făcute la întocmirea listelor, vezi *Ibidem*, p. 1262-1264.

88 *Acte și documente*, VII, p. 1073-1074.

89 *Ibidem*, VIII, 1900, p. 103, 297. Titlurile de deputat le-au fost recunoscute în ședința Adunării electivă din 31 decembrie 1858/12 ianuarie 1859 (*Ibidem*, VIII, p. 189).

neclintire de la Ocna. Prin convenția de la 19 august m-am văzut lipsit de toate drepturile politice într-această țară. Căci din nenorocire nu pot dovedi legal și cinstit nici 100 galbeni venit în pământ, nici 400, nici 600. Prin urmare spre a face parte de vre un comitet sau vreo altă adunare politică, îmi trebuie a mă răzuma pe o temelie, pe un drit, care aceste, după cum ți-am arătat mai sus, im/i/ lipsesc... Aceste sînt frate, descoperitele secrete ale purtării mele și oricine giudecă-mă cum i-a plăce/a/, vorbirile lumii nu se pot opri a-și ave/a/ cursul lor. Căci mă tot amărăsc ou scrisori de la Iași, prin care mi să zice că mă acuză unia de indiferență, unia de adîncă diplomatică, alția de o ascunsă și mare ambiție. Lasă că vom vede/a/ și aceasta de pe urmă în ce cerc restrîns să mărginește⁹⁰.

Negri îi expediasse și lui Alecsandri, la 30 octombrie/11 noiembrie 1858 „un soi de document” prin care-i lămurea hotărîrea lui „nestrămuită” de a nu mai fi prezent în viața politicoasă a țării⁹¹. V. Alecsandri nu ține seamă de dorința lui Negri și împreună cu Rosetti-Tețcanu, M. Costache-Epureanu și Lascăr Rosetti fac un legat prin care-i cedează dreptul de proprietate asupra moșiilor Pătrășcani și Tețcani⁹², punîndu-i chiar candidatura la colegiul marilor proprietari din ținutul Ismail⁹³.

Adunarea electivă s-a întrunit în ziua de 28 decembrie 1858/9 ianuarie 1859 și în aceeași zi, Căimăcămia a publicat lista „acelor cu înșușiri de a fi aleși la Domnie”. Printre cei trecuți în listă erau : C. Rosetti-Tețcanu (nr. 37) și V. Alecsandri (nr. 36). În zilele următoare au mai fost înscrîși încă cinci candidați, printre care era și Alexandru I. Cuza, dar s-au și retras alți șapte candidați⁹⁴.

Desigur că Rosetti-Tețcanu nu a luat în serios trecerea lui pe lista candidaților la domnie, căci într-o scrisoare adresată tot unui unionist băcăuan, Toma Răfăilă, își exprimă convingerea că numărul mare al candidaților la domnie poate fracționa unitatea partidei naționale „Dacă candidații la domnie ar fi mai puțini, negreșit că am birui în totul, însă din nenorocire umblă prea mulți după dulcea domnie și prin urmare nu știu ce-a mai eși până la sfîrșit”⁹⁵.

Nu se cunosc amănunte asupra atitudinii pe care a avut-o C. Rosetti-Tețcanu la întrunirile membrilor partidului național pentru desemnarea candidatului la domnie. Putem presupune că, la început, a susținut

90 BARS, S. 25 (2)/DCXLVIII.

91 C. Negri, *Scrieri*, I. Text ales... de Emil Boldan, București, 1966, p. 161.

92 Marta Anineanu, *Colonelul Alexandru Ioan Cuza, domn al Moldovei*, în *Magazin istoric*, II, 1969, 1, p. 2. După o altă versiune, provenind de la D. Bolintineanu, V. Alecsandri, L. Rosetti și C. Rosetti-Tețcanu i-ar fi cedat fiecare un venit de 1000 de galbeni (*Dimbovița*), I, nr. 28, 14 ianuarie 1859, p. 10). Amănunte asupra acestui legat se găsesc și în scrisoarea lui Negri către V. Alecsandri din 14/26 octombrie 1859 (Marie Bogdan, *Autrefois et aujourd'hui*, 1929, p. 213-215).

93 *Patria*, I, nr. 8, 22 decembrie 1858, p. 30 ; *Acte și documente*, VIII, p. 103.

94 *Acte și documente*, VIII, p. 171, 179-180, 321.

95 BARS, S. 15/DCXLIX. Pentru reclamația lui Toma Rafael adresată Comitetului reclamațiilor din ținutul Bacău, vezi Idem, *Arhiva C. Rosetti-Tețcanu*, I, Acte 17.

candidatura lui Negri, dar la întrunirea din 3/15 ianuarie, la Cabinetul de istorie naturală, când Nicolai Pisoschi propune alegerea colonelului Alexandru I. Cuza, după ce acesta obținuse majoritatea voturilor, alături de tajele cu Negri și P. Mavrogheni, Rosetti-Tețcanu semnează, alături de ceilalți membri ai „partidei naționale independente”, procesul verbal prin care „au ales cu majoritate absolută de candidat la domnia Moldovei pe colonelul Alecu Cuza”⁹⁶.

În lucrările Adunării electivă, Rosetti-Tețcanu intervine în ședința din 4/16 ianuarie 1859, când împreună cu M. Kogălniceanu, N. Rosetti-Bălănescu, C. Iacovachi și S. Miculescu, prezintă o petiție, datată 30 decembrie 1858/11 ianuarie 1859, și semnată de un mare număr de cetățeni prin care cer „ca aceste țări surori să fie întrunite într-un singur stat și sub un singur domn”, dorință „în unanimitate exprimată de Adunările ad-hoc a Moldovei și Valahiei”⁹⁷.

În ședința următoare din 5/17 ianuarie votează, împreună cu ceilalți deputați prezenți, alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei⁹⁸.

Scrisoarea adresată de alegătorii din Bacău redacției ziarului „Steaua Dunării”, la 10/12 ianuarie 1859, prin care-l asigurau pe Domnitorul Cuza „că la orice împrejurare de încercări lăuntrice sau exterioare, ce evenimentele ar putea produce vreodată, acest ținut va fi unul din cele dintii a rivaliza întru apărarea tronului Vostru, întru apărarea drepturilor și a dignității patriei noastre”⁹⁹, nu a fost semnată și de C. Rosetti-Tețcanu, pentru că el a rămas, în continuare, la Iași să participe la celelalte lucrări ale Adunării electivă¹⁰⁰.

Participând la actul național de la 5 ianuarie 1859, completat cu votul deputaților munteni din 24 ianuarie 1859, C. Rosetti-Tețcanu își vede împlinite toate eforturile pe care le făcuse, cu statornicie, pentru realizarea Unirii Principatelor. Rememorându-le „am dorit să omagiem viața unui patriot care, în ciuda faptului că a trăit, de multe ori, durerea nedreptății, a crezut, cu dirzenie, că „dreptatea este darul cel mai mare, cel mai sfânt pe lumea aceasta”¹⁰¹.

96 Al. Papadopol-Calimach, *Două documente*, p. 234 ; *Acte și documente*, X, 1909, p. 463.

97 *Acte și documente*, VIII, p. 306, 311-312.

98 Ibidem, p. 343. Vezi și Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*. Ediția a 2-a, București, 1970, p. 46-51 ; N. Corivan, *Alegerea ca domn a lui Al. I. Cuza*, în *Cuza Vodă. În memoriam*, Iași, 1973, p. 101-111 ; Constantin C. Angelescu, Despre ultima fază a luptei pentru unire în Moldova, în *Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”*, Iași, VIII, 1971, p. 261-278.

99 *Acte și documente*, VIII, p. 440-441. Pentru alte telegrame trimise din Bacău domnitorului Cuza, vezi și C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 73.

100 A participat la discuțiile ce au avut loc pentru votarea dării de 5 000 000 lei asupra proprietății funciare, cerută de domnitor (*Acte și documente*, VIII, p. 812-822). În ședința din 20 ianuarie/1 februarie 1859 s-a citit o cerere a lui C. Rosetti-Tețcanu de concediu nelimitat pe care Adunarea a respins-o (Ibidem, p. 511).

101 R. Rosetti, *op. cit.*, p. 247.

A N E X A

1848 mai 29, Iași. Vasile Ramalo către C. Rosetti-Tetțanu. Comunică știri despre starea sănătății lui Grigore Romalo exilat la Măcin și apropiata sosire a generalului rus Duhamel la Iași.

Simbătă în 29 mai 1848, Eșii

Iubite Costachi,

Vorbirile pe care cu trei săptămîni înainte le auzeam aice, adecă despre stare/a/ sănătății lui Grigoraș m-au adus într-aceea am hotărât de a jărtfi orce pentru de a-l mai pute/a/ vide/a/ odată. Indată după aceasta am și pornit. Ajungând la Galați/i/ am întrebuințat toate chipurile și me-am /continuat/ înainte drumu cătră cetate/a/ Măcinului. Ajungând acolo l-am găsit într-o stare foarte tristă, bolnav, trântit la pămînt pe o rogojină, abie grăe/a/. Și crede că când am ajuns acolo au rămas uimit și după ce e-am dat relații despre familia noastră, am văzut că dintr-un minut la altu ti era mai bine și aceasta au fost un leac mare pentru dănsu. Șezând trei zile acolo m-am întors la Galați/i/, când a dăoa zi au venit un turc și anume Kabuli Efendi cu poroncă de la Poartă de a-i duce la Țarigrad, care turc s-au purtat foarte ominește și carele ne-au încurajat pe toți, când atunce i-au adus la Galați/i/ pe vapor, unde au șazut trei zile.

Al doile leac pentru dănsu au fost că în vreme căt au șazut pe vapor s-au întămplat și doftorul Stej acolo, carele era trimes de Ocărmuire pentru holeră și dându-i niște doftorii l-au adus într-o stare nenădăjduită; am șazut cu dănsu până în ceasu când s-au pornit la Țarigrad. Până acum nu avea nici o scrisoare de la dănșii decît nu (sic) Răducănenii au scris din vapor că au ajuns. Când au veni/t/ la Galați/i/ turcu care i-au luat, le-au adus lor o scrisoare franțuzască care le scrie pașa de Ruștiuc, care scrisoare ți-o alăturez în copie. Mă mir cum până acuma n-ai primit nici o scrisoare de la mine, cînd toate aceste ți le-am scris mai înainte. Trebile aice nu-ți pot spune că merg mai bine, nici rău, pentru că-i știi cum sînt aiștie boieri. În astă seară au venit un rus, pe care nu-l știu încă cine-i și pentru ce au venit. Să așteaptă din zi în zi pe Duhamel și pe turcu care să află la București. A mele sărutări lui Enacachi. Eu din tot sufletu doresc să vă văd și aș veni acolo măcar pe vreo trei zile măcar, căci nu pot lăsa pe băbaca singur aice, însă n-am nici un chip cum veni. Scrieți-mi și voi, căci aceasta poate fi o mângăere pentru mine, căci Eșu aista i-i cu totu dizgustător.

V. ROMALO

NOTES SUR LA BIOGRAPHIE DE COSTACHE ROSETTI-TEȚCANU

R é s u m é

Costache Rosetti-Tețcanu est l'un des hommes de la génération de 1848 qui a lutté pour l'Union des Principautés Roumaines et qui a été, surtout, un des très peu nombreux hommes de sa classe et de sa génération qui s'est rendu compte de l'importance vitale de la solution du problème agraire, problème qui l'a préoccupé jusqu'à la fin de ses jours.